

Dávid Mária – Faragó Boglárka – Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa – Taskó Tünde Anna

**Kutatás az expresszív szókincs fejlettségének és az infokommunikációs eszközök
használati gyakoriságának az összefüggéseiről kora gyermekkorban**

Kedves Olvasók!

Az internet és az infokommunikációs (IKT-) eszközök használata a 21. század kezdetére életünk megkerülhetetlen részévé vált. Kutatócsoportunk a 2010-es évektől végez szisztematikus kutatásokat a számítógéphasználat képességekre gyakorolt hatásáról (Dávid et al. 2016). Jelen kutatásunkkal az expresszív szókincs korai fejlődésére fókuszálunk, különös tekintettel az IKT-használati szokások már kora gyermekkorban kitapintható hatásaira.

Prensky (2001) szóhasználatával élve a digitális bennszülöttek már egy olyan társadalomba „nőnek bele”, ahol ezeknek az eszközöknek a mindennapi használata természetes. Ennélfogva abban biztosak lehetünk, hogy a digitális környezet hatással van a felnövekvő nemzedékre. A fő kérdés az, hogy milyen ez a hatás. Az IKT-eszközökkel segített tanulás Vebra (2002) szerint az információk gyorsabb feldolgozásához vezet, és ez emeli a tanulás hatékonyságát, valamint a kognitív feldolgozás szintjét. Ugyanakkor Greenfield és munkatársai szerint a számítógépes technológia tartósan befolyásolja a téri-vizuális képességeket, mivel a számítógépes alkalmazások többsége verbális helyett vizuális információfeldolgozást igényel. Ez magyarázhatja a verbális IQ lassabb növekedését (Kovács 2007). Greenfield (2009) azt is kiemeli, hogy a képek, a készen kapott ikonok a szimbolikus gondolkodás fejlődése ellen hatnak, emellett az alábbi magasabb rendű kognitív folyamatokra és funkciókra is negatív hatást gyakorolhatnak: absztrakt szókincs, reflexió, induktív problémamegoldás, kritikai gondolkodás, absztrakcióra való képesség, képzeleti tevékenység.

A fenti és saját kutatási eredményeink is arra utalnak, hogy az IKT-használat a helyzettől, a használat mennyiségétől és minőségétől, az életkori jellemzőktől függően pozitív és negatív hatással egyaránt lehet a különböző kognitív képességekre. Szeretnénk kideríteni, hogy a verbális képességek tekintetében milyen eredményeket kapunk. Mialatt nagy változékonyság jellemzi a nyelvi fejlődés korai szakaszát, a szakirodalom 18 hónapos korban 50 szavas expresszív szókincs meglétét tartja a tipikus fejlődés minimális kritériumának (Kauschke 1999, idézi: Kas et al. 2017). E normatív kritérium szerint megkésett beszédfejlődésűnek számít egy gyermek, ha kétévesen még nem birtokol legalább 50 szavas expresszív szókincsset, vagy nem kezdett el többemű kombinációkat használni (Rescorla 1989). Figyelemre méltó, hogy a kétéves gyermekek között a nyelvi késést mutatók aránya 15–25%-ra becsülhető. E csoport körülbelül 50%-a viszonylag rövid idő alatt, 3–4 éves korára felzárkózik a korcsoportjától elvárható fejlettségi szintre (Paul 1991). Ám a gyerekcsoport másik fele a megkésett nyelvi fejlődésben súlyosabb eltérést mutat, és leggyakrabban támogatás nélkül felzárkózás sem várható. Veszélyeztetettek azok a gyerekek, akiknél a zavar felismerése nem történik meg időben.

A korai nyelvi fejlődés tipikustól való eltérésének, esetleges elmaradásának mérésére, felismerésére szolgál a Kommunikatív fejlődési adattár (KOFA).

Az Eszterházy Károly Egyetem Gyógynevelésügyi Tanszéke és Pszichológia Intézete kutatást indított a 0–3 éves korú gyermekek expresszív szókincsfejlettségének feltárására, illetve annak vizsgálatára, hogy az expresszív szókincs alakulását hogyan befolyásolják a legkisebb gyermekek IKT-eszközhasználati szokásai. A vizsgálat 2018 júniusában indult, az adatok felvétele folyamatos, és a tervezett longitudinális vizsgálatban önkéntesen résztvevőkkel 3-5 évente – a gyermek életkorához illeszkedő mérőeszkővel – megismétlődik.

A vizsgálati személyek az induló kutatásban az 1–3 éves kisgyermek szülei, akiket két kérdőív kitöltésére kértünk fel. A kutatócsoport által készített online kérdőívben a gyermekek IKT-eszközhasználati szokásairól érdeklődtünk (lásd Dorner et al. 2016 IKT-eszközhasználati kérdőívének kisgyermek- és óvodáskorúra átalakított változatát). Az expresszív szókincs megismerésére pedig a MacArthur Bates Communicative Development Inventory-III, magyar nyelvre adaptált változatát (Kas et al. 2017) használtuk.

Az online kérdőívünkben a 7 év alatti gyermekek IKT-használati szokásait 5 kérdéskörben igyekeztük megismerni: az otthoni és az intézményi eszközhasználat, mikortól és hogyan használják az IKT-eszközöket, az eszközhasználat rendszeressége és ideje, a használathoz kapcsolódó érzelmi tényezők és végül a kontroll. A *Kommunikatív fejlődési adattár (KOFA). Szavak és mondatok (16–30 hónapos korig)* (Kas et al. 2010) az érintett korosztály expresszív szókincsét, a gyermeki verbális produkciókat gyűjti. Az első vizsgálat alkalmával a mindkét kérdőívet kitöltő szülők összesen 53 gyermekre vonatkozóan szolgáltatott adatokat.

Kíváncsiak voltunk rá, változik-e a gyermekek szókincsa az alapján, hogy mennyi időt töltenek a tévé és a számítógép előtt átlagosan. Három csoportot képeztünk mind a tévézés, mind a számítógép-használat változója esetén a mintában mutatkozó átlagok és szórások alapján. A tévézés esetén a következőképpen alakultak a kategóriák. Az első csoportba tartoztak azok a gyermekek, akik átlag alatti időt töltenek tévézéssel (fél óránál kevesebbet, $N = 10$), a második csoportot azok alkották, akik átlagos időt töltenek a tévé előtt (30 perc és másfél-két óra között, $N = 36$), végül a harmadik csoport azokból a gyermekekből áll, akik a mintánkban megjelenő átlagnál több időt töltenek a tévé előtt (másfél, két óra feletti időtartamot $N = 7$).

Ezt követően megvizsgáltuk, van-e kapcsolat a tévé előtt töltött idő és a szókincs között. Eredményeink szerint nincs szignifikáns kapcsolat a két változó között ($p = 0,45$, $p > 0,05$), ugyanakkor, ha megnézzük a három csoportban a szókincs átlagát, tendenciaszinten kirajzolódik, hogy a legtöbb szó azoknál a gyerekeknél jelenik meg, akik a legkevesebb időt töltik tévézéssel.

A számítógép-használat esetén szintén három csoportot képeztünk: a mintában megmutatkozó átlagos számítógép-használat, valamint az abban mutatkozó szórás alapján. Az első csoportba tartoznak azok, akik a minta átlagánál kevesebb időt töltenek el a gép előtt (kevesebb, mint harminc percet, $N = 32$), a második csoportba, akik átlagos időt (30 perc és 1 óra között, $N = 13$), végül a harmadikba, akik átlag feletti időt (egy óra fölött, $N = 7$) töltenek el a számítógép előtt.

Szintén megvizsgáltuk a szókinccsel való korrelációt, de nem találtunk szignifikáns kapcsolatot a két változó között ($p = 0,32$, $p > 0,05$). A mondott szavak számának átlagát megfigyelve ugyanakkor tendenciaszerű különbség itt is látható a csoportok között. Az 1. táblázat szemlélteti, hogy a legmagasabb átlag azoknál a gyerekeknél figyelhető meg a szókinccsben, akik átlag alatti időt töltenek a gép előtt, a legalacsonyabb pedig ott, ahol a számítógép előtt töltött idő átlag feletti.

1. táblázat

Gyermekek szókinccse a számítógép előtt töltött idő függvényében

Csoport	Szókinccs (szavak számának átlaga az adott csoportban)
Átlag alatti idő (1. csoport)	450,88
Átlagos idő (2. csoport)	432,15
Átlag feletti idő (3. csoport)	322,43

Megvizsgáltuk, hogy van-e kapcsolat a gyermek szókinccse és a között, hogy mennyire jelenik meg a szülői kontroll a gyermek IKT-használatára felett. Eredményeink szerint pozitív közepes erősségű kapcsolat van a szülői kontroll és a gyermek szókinccse között ($r = 0,324$, $p = 0,018$), vagyis minél inkább megnyilvánul a szülői ellenőrzés a gyermek IKT-használatára fölött, annál magasabb a gyermek szókinccse.

További statisztikai elemzéseket végeztünk a mintára jellemző egyéb háttérváltozókkal is. Eredményeink szerint azok a gyerekek rendelkeznek magasabb szókinccsel, akik járnak bölcsődébe ($t = 2,91$, $p = 0,004$). A két minta elemszáma közötti különbség miatt (nem jár bölcsődébe 47 fő, jár bölcsődébe: 150 fő) csak óvatosan érdemes kezelni ezt az eredményt. Valamennyi hipotézist illetően szükség van a vizsgálat kiterjesztésére, a vizsgálatban részt vevő gyermekek létszámának az emelésére és komplexebb beszédvizsgálatára.

Összességében első eredményeinkből megállapítható, hogy tendenciaszinten megjelennek a szókinccsben különbségek a tévézés és a számítógép-használat időtartamának a függvényében, valamint kapcsolat mutatkozik a gyermek IKT-használatára feletti szülői kontroll és a gyermek szókinccse között. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a kora gyermekkori nyelvfejlődés szempontjából fontos foglalkozni a modern technológiai eszközök használatával, valamint fontos a szülőket is felkészíteni arra, hogy ők mit tehetnek gyermekük technológiahasználatának a kontrollja érdekében.

Tisztelettel:

Eger, 2019. szeptember 2.

Dávid Mária

főiskolai tanár

Eszterházy Károly Egyetem, Gyógypedagógia Tanszék

Faragó Boglárka

tanársegéd

Eszterházy Károly Egyetem, Pszichológia Intézet

Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa

mesteroktató

Eszterházy Károly Egyetem, Pszichológia Intézet

Taskó Tünde Anna

egyetemi docens

Eszterházy Károly Egyetem, Pszichológia Intézet

Irodalom

Dávid Mária – Dorner László – Hatvani Andrea – Soltész Péter – Taskó Tünde – Soltész-Várhelyi Klára 2016. Az IKT hatása a kognitív működésekre iskoláskorban. *Magyar Pszichológiai Szemle* 71 (1): 165–195.

Dorner László – Hatvani Andrea – Taskó Tünde – Soltész Péter – Estefánné Varga Magdolna – Dávid Mária 2016. IKT-használat 10–18 éveseknél. Egy IKT-eszközhasználati kérdőív bemutatása. *Magyar Pszichológiai Szemle* 71(1/2): 25–56.

Greenfield, Susan 2009. *Identitás a XXI. században*. HVG Könyvek. Budapest.

Kas Bence – Lőrík József – Bertalan Regina Frida 2017. A korai nyelvi-kommunikációs fejlettség új mérőeszköze, a MacArthur-Bates Kommunikatív Fejlődési Adattár 3. (KOFA 3) alapjai és gyakorlati alkalmazási lehetőségei. *Logopédia II* (1): 41–56.

Kas Bence – Lőrík József – Szabóné Vékony Andrea – Komárominé Kasziba Henrietta 2010. A korai nyelvi fejlődés új vizsgálóeszköze, a MacArthur-Bates Kommunikatív Fejlődési Adattár (KOFA) bemutatása és validitási vizsgálata. *Gyógypedagógiai Szemle* 2: 114–125.

- Kovács Kristóf 2007. A modern technológia szerepe az IQ generációk közti növekedésében. *Világosság* 9: 39–46.
- Paul, Rhea 1991. Profiles of toddlers with slow expressive language development. *Topics in Language Disorders* 11(4): 1–13.
- Prensky, Marc 2001. Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon* 9(5): 1–6.
<https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (2019. november 9.)
- Rescorla, Leslie 1989. The Language Development Survey: a Screening Tool for Delayed Language in Toddlers. *Journal of Speech and Hearing Disorders* 54(4): 587–599.
- Vebra, R. 2002. *Technology, Innovation, and Education Change: A Global Perspective.*

Dávid, Mária – Faragó, Boglárka – Kecskeméti-Székely, Katalin Zsuzsa – Taskó, Tünde Anna: Research on the relation between the level of development of expressive vocabulary and the frequency of the use of info communication devices in early childhood

Az írás szerzőiről

Dávid Mária

főiskolai tanár
Eszterházy Károly Egyetem, Eger

david.maria[kukac]uni-eszterhazy.hu

Faragó Boglárka

tanársegéd
Eszterházy Károly Egyetem, Eger

farago.boglarka[kukac]uni-eszterhazy.hu

Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa

mesteroktató
Eszterházy Károly Egyetem, Eger

szekely.zsuzsa[kukac]uni-eszterhazy.hu

Taskó Tünde Anna

egyetemi docens
Eszterházy Károly Egyetem, Eger

tasko.tunde.anna[kukac]uni-eszterhazy.hu